

# Til Oplysning om Grundtvigs Nedlæggelse af Embedet 1826.

Ved Sognepræst D. Thrap.

Til Udarbejdelsen af mit i Nvbr. 1905 udkomne Skrift, »W. A. Wexels, et Livs- og Tidsbillede«, fik jeg ved Velvilje af Grundtvigs endnu levende Børn Tilladelse til at benytte den Samling af Breve fra Wexels til Grundtvig, som opbevares i Rigsarkivet i København. De maatte imidlertid ikke udgives. I Samlingen fandtes kun et af Grundtvigs Breve til Wexels, og det er beklageligt, at Trykningen af dette blev forbudt, da det indeholder meget af historisk Interesse. Det sees af Wexels Breve, at Grundtvig oftere har skrevet til ham, men Brevene er komne bort. Ved Læsningen af hint Brev fra Grundtvig af Dato 28. Aug. 1826 blev jeg overrasket ved hans Omtale af det betydningsfulde Skridt, han faa Maaneder tidligere havde gjort ved Nedlæggelsen af sit Præste-Embed ved Frelserens Kirke paa Christianshavn. Fra min Ungdom havde det staaet for mig, som det var en Samvittighedstvang, der bragte ham til et dengang saa overraskende Skridt. Denne Tanke veg dog i Tidens Løb, da det syntes klart nok, at det var de kirkelige Forhold, der efter Kirkekampen 1825 havde gjort ham Stillingen i højeste Maade ubehagelig, for ikke at sige trykkende. At den virkelig skulde blive trykkende for en Personlighed som Grundtvig, havde jeg dog vanskeligt for at tænke mig. At her var Ubehageligheder og Pinagtigheder nok, vidste Enhver, der kjendte lidt til hine Dages Historie, men at det var Præstegjerningen

selv, Menighedstjenesten, der ved sine Hverdags-Byrder blev ham saa pinefuld, at den bragte ham til det alvorfulde og overraskende Skridt, var mig aldeles nyt. Det har naturligvis ikke været dette alene, men at det har haft en Hovedandel i hans vigtige Beslutning, synes at fremgaa af hans her omhandlede Ytringer.

Under mit Arbejde med Wexels kom jeg til at huske paa, at jeg efter den gamle Haugianer Amund Hellands Død (20. Aug. 1870), da jeg var Præst i Bergen, fik se nogle Breve til ham fra Grundtvig. Jeg skrev til gamle Hellands Sønneson, min Ven og Discipel Grosserer Peter Helland, og han var saa god at sende mig Brevene, der nu er afgivne til det norske Rigsarkiv, hvor de vel er det eneste fra Grundtvigs Haand. Min Overraskelse var stor, da jeg saa, at Grundtvig her i Brevet af 10. Sept. 1826 i andre Udtryk fremholder det samme, medens Helland aabenbart har anset ham som en Martyr og sendt ham 20 Rdlr. til Hielp i hans — formentlige — Nød.

Da Hans Hauge Vinteren 1803—4 kom gennem Præstegjeldet Helleland ved Egersund, sluttede en Del Ungdom sig til ham. Blandt de unge Folk var Amund Helland (født 1786), der fulgte ham til Bergen, tog Hyre hos ham som Matros og for siden tilsøs, tilsidst som Skipper for egen Regning. Som saadan maa han have besøgt Grundtvig i Kjøbenhavn (før 1821), da det første af nedenstaaende Breve (fra 1823) taler om et personligt Møde, for »adskillige Aar siden«. Det er mig fortalt, at Grundtvig skal have udtalt sig til Fordel for Hans Hauge, men jeg har ikke været istand til at finde det i »Verdenskrøniken«, og andensteds har jeg ikke vidst at søge. Det er jo meget rimeligt, at Grundtvig efter 1810 har ytret Sympati for den kristelige Livsrørelse, hvor den har ytret sig. Dette være nu imidlertid, som det vil, saa er det næppe nødvendigt til Forklaring af Forbindelsen mellem den unge Haugianer og den for hin Tid saa højst mærkelige Prædikant. Hvor afsides end Bergen dengang var, har den haugianske Skipper,

der maaske flere Gange om Aaret gjæstede Kjøbenhavn, maattet kjende hans Ry som en levende kristelig Prædikant, hvem han søgte i hans Kirke og vel derefter i hans Hus, til videre Forklaring. At Helland ved Grundtvig kan have faaet Lys over et og andet, der stod dunkelt for ham, tør være muligt, og blev der end aldrig fra hans Side nogen egentlig Tilslutning til Grundtvig og hans Venner, saa har dog dette Ungdomsbekjendtskab gjort sit til, at han afholdt sig fra den haarde Dømmen over Grundtvigianerne, der siden blev saa almindelig blandt dem, der kaldte sig med Hauges Navn.

Da Hauge og Haugianerne omhandles i Grundtvigs Breve til Helland, tør jeg maaske tillade mig at anføre lidt om denne i hans Egenskab af Haugianer. Han var en kraftig Karakter og blev snart efter Hauges Død den anerkjendte Patriark for Haugianerne i Bergen, der ikke var ret mange. Han var Stifter af Traktatselskabet i Bergen og ivrig Deltager i Bibelselskabet fra dets Oprettelse 1816 til faa Aar før sin Død. Som Selskabets Kasserer i Bergens Stiftskomite kom han meget ofte til mig som Komiteens Sekretær, og vi havde ofte længere Samtaler. Kun en enkelt Gang har jeg noteret noget fra en saadan, men det skede paa Stedet og staar i min Almanak (9. Novbr. 1868) saa lydende: »Helland meddeler: det betænkelige ved Hauge var Fællesskassen. Om denne vilde han ikke udtale sig nærmere, kun at den var et Factum, og at Hauge her tilsigtede en Nærmelse til det i Act. 2 omtalte Samfundsliv. Kassen ejede en Tid 10,000 Rdlr. Selv havde han som fattig Gut tilskudt 5 Rdlr.« Det er noksom bekjendt fra Forhøret over Hauge, at han havde havt en Tanke om Oprettelsen af et Fællesskab efter apostolisk Mønster, men om denne Tanke nogensinde traadte ud i Livet, har man ikke været paa det rene med. Oplysningerne ved Forhørene i Finmarken<sup>1)</sup>, der gav Anled-

---

<sup>1)</sup> Norsk hist. Tidsskr. III. R. 3 B. 156—57.

ning til Hauges Fængsling, synes klare nok, men lader Rum for Tanken om en Misforstaaelse hos de enfoldige Deponenter. Hellands Udtalelse er ogsaa klar nok, og da hans Hukommelse var meget skarp, kan man ganske vist stole paa det Factum — at han havde givet sine 5 Rdlr. For Resten kan ogsaa han — dengang 17 Aar gammel — have været hildet i Misforstaaelse angaaende Anvendelsen af disse Pengc. De kan jo være anvendte i Handelsøjemed. Tiderne var jo glimrende. Saa meget tør maaske ansees for sikkert, at Hauge ved Slutningen af 1803 har forsøgt at faa en »Fælleskasse« istand, at Rygter herom er gangne Kysten langs og har naaet op til det yderste Nordland, men at han meget snart har opgivet Sagen, saa han kunde forsvare at benægte den under Forhøret, om han end vedkjendte sig Tanken.

I et Stykke viste Helland sig som en ægte Haugianer. Det er bekjendt, at Hauge mente, at »de Kristne ikke burde som de kjødeligsindede Mennesker indgaa Ægteskab med hverandre ifølge gjensidig Kjærlighed, men ifølge fornuftige Grunde og andre mere Erfarnes Raad«<sup>1)</sup>. Stenersen, som anfører dette, havde hørt, at Hauge havde sluttet Ægteskab mellem Mennesker, som aldrig havde kjendt hinanden. Som Ægteskabsstifter havde gamle Helland et Navn, men der hørtes aldrig Noget som dette sidste om ham.

I de mange Samtaler, jeg havde med gamle Helland, mindes jeg ikke, at han nævnte sin Forbindelse med Grundtvig i sin Ungdom, og hans Breve fik jeg først se efter hans Dod. Han har maaske holdt dem vel gjemte, da han næppe kunde have Lyst til at lade Grundtvigs Dom over Hauges Virksomhed blive bekjendt, neppe heller hans besynderlige Opfatning af Haugianernes Stilling og Væsen. At Haugianerne i Hauges sidste Aar og siden efter var gennem-kirkelige Folk, for hvilke enhver Separations-Tendens var fremmed, ved jo Enhver, og Grundtvigs Tale

---

<sup>1)</sup> Stenersen: H. N. Hauges Liv og Virksomhed. Kbhvn. 1827. S. 136.

om Separation i disse Breve tør vel hænge sammen med hans Sindsstemning i denne Tid og hans Tankers Kredsen om Adskillelse af forskellige Slags — efter at han selv havde skilt sig fra den kirkelige Embedsgjerning. Som hans Tanker om Haugianerne, deres Væsen, Planer o. s. v. var aldeles fejlagtige, viser det sig ogsaa, at han lidet kjender til norske Forhold i det hele paa denne Tid, naar han tror, at man i 1826 uden videre kunde gaa ud af Kirken og danne et Sekt-Samfund.

Disse Bemærkninger har jeg tilladt mig ved Meddelelsen af Grundtvigs 3 Breve til Helland. Af hans Brev til Wexels af 28. Aug. 1826 har jeg tilladt mig at udtage de Linjer, der omhandler hans Nedlæggelse af Embedet og hans Betragtning af Haugianerne. Det er kun en overmaade liden Del af det lange Brev, hvis Benyttelse stod mig aaben. Det maa bemærkes, at de 2 smaa Stykker er efter den Afskrift af Grundtvigs Original, jeg tog til eget Brug, og den er — hvad Orthograften angaar — maaske ikke diplomatisk. Dette er derimod den Afskrift af Brevene til Helland, som her meddeles. Det vil her sees, at Grundtvigs Orthografi er meget vaklende. Han skriver »maaske« og »maaskee«. Gjennemgaaende bruger han »i«, hvor vi i Almindelighed sætter »j«, men ikke konsekvent. Vi finder baade »Hierte« og »Hjerte«, endvidere: »maa« og »maae« — »Intet« og »intet«, »Han« og »ham«. Jeg anfører dette for at værgе mig mod enhver Tanke om Unøjagtighed.

---

*Grundtvig til W. A. Wexels.*

28. Augvst 1826<sup>1)</sup>.

. . . . Jeg fristes ikke noget Øieblik til at ønske mig den Stilling tilbage, jeg vel kun dreven af Omstændighederne kunde udtræde af, men som dog slet ikke passede for mig, og som jeg kun af Nødvendighed anden Gang

---

<sup>1)</sup> Brevet er først sendt med et Postscriptum, dateret 2. September.

indtraadte i, for at kunne uden Brudd paa den borgerlige Orden aflægge mit kirkelige Vidnesbyrd om Troens Kraft og Livsalighed for Venner og Fiender. Man havde spærret Kirken (Stats-Kirken) for mig netop i Hovedstaden, hvor jeg maatte tilorde, jeg havde det Haab, at naar jeg biede, vilde Herren lukke op med Kongens Nøgel, og Haabet blev ikke beskjemmet, men dels er jeg kun skikket til Prædikant, ei til det daglige Hyrdeliv, og dels er Statskirken for Øieblikket fuld af saa megen Ureenhed, at man knap kan gaae ubesmittet igiennem den, og umulig som oplyst Christen forrette Embedet med en god Samvittighed uden at vide med sig selv, man lod det langt heller være og gjør det kun for Ordets Skyld . . . .

. . . . Haugianernes Stilling er fortvivlet. De vil baade være i Kirken og udenfor den, men det er besynderligt, at Ingen af Norges Præster har Drift og Mod til at redde dem, der vil noget christeligt, ved at gaae ud til dem, som Loven jo tillader, og, eftersom Gud fører det, føre dem tilbage til den rensede Statskirke eller constituere dem til en reen christelig Menighed med en egen theologisk Høiskole, hvad maaskee vilde gjøre et Underværk i Norden. Noget saadant prøvede jeg sikkert paa, om jeg var Nordmand, men nu skal jeg formodentlig, medens Marken beredes, sidde Vintersæde i Studere Kamret!

*Grundtvig til Helland.*

Christianshavn, 10. Nvbr. 1823.

Tak kiære Ven! for de kiærlige Hilsener, De baade nu og i Foraaret har sendt mig med Deres Skipper! Det var mig ret en Glæde at høre, at De efter adskillige Aars Forløb dog endnu ihukommer mig; thi da vi kun kjende hinanden fra Samtale om Guds Ord og Hans Rige, saa er det mig et glædeligt Vidnesbyrd om, at De kommer det ihu, som vi maae aldrig glemme: det Usynlige, som er evigt. — De ønsker da at vide, hvorledes jeg lever? Nu Gud være lovet! jeg har Intet at klage over, men Meget

at takke for; thi ikke alene haver Gud skiænket mig min Nødtørft, en god Hustrue og en velsignet lille Søn; men Han haver ogsaa, trods Manges Modstand, og næsten trods Alles Forventning, opfyldt mit Ønske og Haab, og givet mig en Kirke, til frit at forkynde hans saliggjørende Ord, for hvem der vil høre og annamme det. Vistnok seer det kun maadeligt ud med sand alvorlig Christendom iblandt os, men der fattes dog ikke Tilhørere, og det skal være vort urokkelige Haab, at naar vi, under den Hellig-Aands Paakaldelse, i Jesu Navn plante og vande, vil han give Vext, saa vor Gjærning i Herren skal aldrig være forgiæves. Prædikener har jeg ikke ladet trykke siden den, De kjender; thi vel har jeg ofte havt det i Sinde, men har immer syntes, det kunde ikke nytte. Maaske har det kun været som en Fristelse, og da skal jeg, med Guds Hjelp, see til at overvinde den; men vist nok er det, at jeg daglig seer de Bøger, jeg har skrevet, læste mest kun daarligt, og kan da ikke vel tænke, det vilde gaae bedre med nye. Dog, om jeg end maaskee ikke, for det Første, udgiver flere Prædikener, lader jeg dog vel snart en Bog trykke om Christendommen, og skal da sende Dem den ved Lejlighed, thi Noget bliver der dog, med Guds Hjelp, deri, som kan oplyse og opbygge alle christelige Læsere, og derimellem regner jeg nødvendig ogsaa Dem; thi jeg har ikke glemt, hvor aaben jeg fandt Dem for Overbeviisning af Guds Ord, og jeg haaber da vist, at De bestandig holder Dem nær til dette velsignede Guds Naades Ord, som er mægtigt til at gjøre vore Sjæle salige. Ja kiære Ven! Der er ikke Salighed i nogen Anden end i Christo Jesu, vor Frelser, som døde for os, paa det vi skulde leve med Ham til at vandre i et nyt Levnet, det veed De nok er min Troes Grund, fordi jeg troer Guds Ord i Skriften og ikke noget Andet i Salighedens Sag; thi om de Ting, som intet menneskeligt Øie haver seet og intet Øre hørt, kan og maae vi kun troe Ham, som kom ned af Himmelen, talde hvad han vidste, og vidnede hvad han havde seet, kun om Ham,

som opstod fra de Døde og sidder hos Guds høire Haand, kun om Ham kan jeg troe, at Han har det evige Livs Ord, og Han har sagt, at hvem der troer paa Ham, skal have det evige Liv og leve ved Ham, ligesom Han lever ved Faderen, og jeg veed og erfarer daglig, at Han er trofast. O! gid det maa og være saa med Dem, og hør for Guds Skyld aldrig efter Nogen, som vil lægge anden Grund end den, som lagt er i Jesus Christus, thi det er den Grund, hvorpaa Herrens Apostler og alle Guds Ords troe Tjenere har bygget, det er kun i Jesu Navn Gud giver os sin Hellig-Aand, og af os selv kan vi slet intet gjøre, som er ret og behageligt for Gud vor Fader, og vil vi gjøre os selv retfærdige, da blive vi til Pharisæer, der ere som kalkede Grave, men ved vor Herres Jesu Christi Tro og hans Aand, kan vi overvinde Synden, og elske Ham, som har elsket os først, stride den gode Strid, fuldende Løbet og anpamme Livets og Retfærdighedens Krone. Disse Ting ere visse og trofaste, og farer Nogen vild, som ærlig følger den Vej, hans Blod komme over mit Hoved, og min Sjæl være istedenfor hans! Saa vis er jeg, Gud ske Lov, i Salighedens Sag, at jeg tør sige det for den Alvidendes Aasyn; thi naar vi ret inderlig troe paa Jesum Christum og sætter alt vort Haab til ham, da vidner Gud ved sin Aand i vort Hjerte og vor Samvittighed, at det er hans Søn, og at vi ere Hans Børn i den Eenbaarne, og have det evige Liv. Alt Andet er Tant og Drømmerie og Menneske-Bnd, som forgaaer med Verden, men Guds Ord bliver evindeligt.

Vi sees vel næppe mere her i Verden, men har vi een Tro og eet Haab, da sees vi engang i den himmelske Faders Huus, hvor der er liflige Værelser, og hvor den eenbaarne Søn haver beredt alle sine Tjenere Plads hos sig i sin Herlighed. — O! lad os da kun altid tænke: hvad er al Verdens Herlighed, der skal forgaae som en Damp, og som Blomsten henvisner, hvad er den mod Jesu Christi, vor Frelsens, den evige himmelske Herlighed, som vi kaldtes



til her at haabe og hist at dele! Ja gid det maa være vor daglige Bestræbelse at høre til dem, som skal glæde og fryde sig, naar Han kommer, at blive herlig i sine Hellige og forunderlig i alle dem, som troe! De vil da ogsaa altid kiærlig mindes Deres Ven

Grundtvig.

Christianshavn, 10. Sept. 1826.

Kiære Ven!

Tak fordi De fremdeles kommer mig ihu! Tak ogsaa for Smaabøgerne af Hauge, De sendte mig; endeel deraf har jeg læst, og det bestyrker mig i den Tro, at han meende det ærlig og christelig med sine Med-Mennesker, skjøndt han tiltroede sig et Guds Kald og Embede i den christne Menighed, som han ikke havde og derfor heller ikke var mægtig til at forestaae; thi vor Herre Jesus Christus under os alle, som troe og vil elske ham igien, der har elsket os først, lige godt; men han haver indstiftet et Lære-Embede i sin Kirke og Menighed, som vi maae ikke forsmaa, og som han trods al Fiendens List vil sørge for, skal uden Ophør forplantes fra hans første Apostler til hans sidste Tjenere paa Jorden, og kun dem, som Lære-Embedet saaledes rettelig overantvordes, kun de annamme, naar de have Troen, den særdeles Viisdom, Kraft og Salvelse af Aanden, som hører til at kunne rettelig dele Sandheds Ord og værdelig med levende, varige Frugter forkynde det store Frelsens og Fredens Evangelium. Det gjør mig derfor ondt for alle dem af Hauges Venner, som er af Sandhed, og jeg vil haabe, de er ikke faa; thi de staae med den ene Fod i en Kirke, hvor Vantro for det meste regierer, og med den anden Fod i noget, de ansee for en Kirke, skjøndt det ingen er, og varer dette længe, da skal de see, det Hele bliver til idel Verdslighed og og tomme Sædvaner. Hvor der er Liv og Sandhed i dem, maae de derfor endelig see til at faae sig virkelige, christelige Præster, og da aabenbar adskille sig fra den Lands-Kirke, der kalder sig evangelisk-christelig, men er, da de

fleste Lærere sagtens der som her fornægte Troen, kun Kirkens aabne Begravelse, hvoraaf de, som vil troe, baade Lærere og Tilhørere, maa opstaae og udgaae. I Norge tillader jo Loven Saadant, og der er det vist nødvendigt, hvordan det saa vil blive her, hvor den Ting baade indvortes og udvortes har store Vanskeligheder.

Tak ogsaa for de 20 rdlr., Deres Skipper gav mig fra Dem! Haardnakket turde jeg ikke vægre mig ved at tage dem, da jeg troer, De undte mig dem godt, og min Stilling for Øieblikket jo, verdslig talt, er derefter; men naturligtvis tog jeg dem som en christelig Gave i Herrens Navn og ei som Betaling for Noget; thi jeg har, blandt Andet, ikke glemt, at De i tidligere Dage, da jeg dobbelt maatte glæde mig ved Deres Gavnildhed, gjorde mig til Deres Skyldner!

Her seer det besynderligt ud, og Mange tænker vist, det enten er af Frygt for Troens Fiender eller af Fortvivlelse over Vantroens Magt jeg har nedlagt mit Embede; men det er, Gud ske Lov! langt fra. Som Statens Tjener, under mange Baand, jeg nødig bar, og bar kun for uden Uorden at kunne prædike Evangelium for Hovedstaden, har jeg, da min Hensigt var opnaaet, grebet en god Lejlighed til at nedlægge mit Embede; men mit egentlige Præste-Embede, som vor Herres Jesu Christi viede Tjener, hverken kan eller vil jeg nedlægge, før jeg nedlægger min Stav ved Graven, og jeg har det glade Haab, at dette mit Embede skal nu først ret begynde at være velsignet og bære Frugt. Vor Herre Jesu Christi Tro har vundet en stor og hurtig Seier iblandt os, men Verden seer det ikke endnu, og selv mange af de Troende veed det ikke, saa de frygte, hvor der er slet ingen Fare!

Herren være med Dem alle Dage og skænke Dem sin Velsignelse!

venligst

N. F. S. Grundtvig.

Christianshavn, 27. Decbr. 1827.

Kiære Ven!

Jeg har for længe siden villet skrive Dem til og takke Dem, fordi de saa kiærlig tænker paa mig; men immer er dog kommet en eller anden Forhindring, indtil nu, da Deres Skipper (som forleden leverede mig 15 rdlr. fra Dem) bliver liggende her i flere Dage, saa jeg kan gribe et beleiligt Øieblik til at ønske Dem et glædeligt og lykosaligt Nyaar! Det gjør jeg gierne, thi jeg troer, De med mig ret inderlig ønsker et glædeligt og lykosaligt Nyaar i vor Herres Jesu Christi Kirke og det Guds Rige, som skal være indeni os, og det maa nødvendig røre mig dybt, at see, hvor idelig De tænker paa mig, og hvor gierne De vil lindre den udvortes Trængsel, hvori jeg er for Evangelium, imedens de, som er omkring mig, og for hvem jeg nærmest har arbejdet og forkyndt Guds Rige, synes reent at have glemt mig, eller dog slet ingen Lyst have til den Løn, som Herren lover dem, der vil lædske Hans Tjenere og vederkvæge dem! Nu Gud skee Lov! jeg kan sige med et frit Mod, jeg har ingen Leie Svend været, jeg har ikke begiært Nogens Sølv eiler Guld, men ihukommet, at vi have annammet Evangelium uforskyldt, og skal saaledes meddele det, og i Øvrigt kaste vor Sorg paa Herren, som sørger for os, og aldrig tvivle derpaa, at jo den himmelske Fader, som haver skiænket os sin elskelige Søn, vil skiænke os i Dag vort daglige Brød, og sandelig, naar jeg af menneskelig Skrøbelighed sørgede og tvivlede en liden Stund, da beskjæmmede Herren altid min Mistillid, og Han, som nu i over sexten Aar har vidunderlig født og ført og styrket mig under Evangeliets Tjeneste i disse onde Dage, Han baade kan og vil det fremdeles; men han seer det altid helst, naar hans Børns Hjerter føle sig bevægede til at komme os ihu i vor Trængsel, og komme os til Hjælp efter den Formue, Gud giver, thi Kiærlighed er Fuldkommenheds Baand, og hvad han saaledes rækker os giennem vore Med-Christnes Hænder, det annamme vi med dobbelt

Glæde og Taksigelse, fordi det, som Apostelen siger, er en sød Lugt og et velbehageligt Mad Offer for Herren!

Besyderligt seer det ud med Herrens Ord og med de faa Christne mellem de mangfoldige Hedninger, som under Lovtaler over Christus vil, om muligt, udrydde Troen paa Ham; men frygt ikke, du lille Hjord! siger Herren, thi det er min Fader behageligt at give Dig Riget; der var faldet en dyb Søvn paa Menigheden, saa den laae som i Døde-Dvale, og vilde nødig vaagne, derfor, da Herren kaldte, blev der stor Forvirring, Nogle gik i Drømme, og Andre halvvaagne, og Mørkets Fyrste fnøs og koglede, og endnu lukke de Fleste Øinene, for at holde paa deres bedrøvelige Natte-Ro, og de, som vil vaagne, strider med Søvnens, som hænger efter dem; men dog see vi, Gud skee Lov! daglig flere Tegn derpaa, at Natten er forgangen, og Dagen kommet nær, og Lysets Børn grebne af den Fornemmelse, at det er Tid at staae op og aflægge Mørkets Gierninger, og vandre skikkelig som om Dagen, og lade Christus lyse for sig, og det er deraf klart, at Guds Time er kommet, da han vil see til sit Folks Elendighed, og sammenføie sine Troende, som Fienden har adspredt som Faar paa alle Bjerge, og borttage de Ugudeliges Aag, saa vi skal være frimodige i Herren, ei lade os forfærde af Modstanderne, men kun bygge fast paa vor Børne-Lærdom, trøste os ved vor Daab og vise Verden, at den Aand, som er i Guds Børn, er langt større og stærkere end han, som er i Verdens og i Vantroens Børn! Dertil give Gud os alle Naade, ved sin Hellig-Aand i vor Herres Jesu Navn, Amen!

Deres Ven

N. F. S. Grundtvig.

---